

II.

Iratok a szomszédos szocialista országok magyarságának kulturális támogatásáról

**1. Előterjesztés az MSZMP Agit. Prop Bizottságához
a szomszédos országok magyar anyanyelvű lakosságának
kulturális helyzetéről és az ezzel kapcsolatos feladatokról***
(1969. augusztus 5.)

Készült 28 példányban
Bizalmas!

Jegyzőkönyv az Agit. Prop. Bizottság 1969. augusztus 5-i üléséről

Jelen vannak: az Agit. Prop. Bizottság tagjai (Pullai, Tömpe, Orbán, Kátóna elvtársak kivételével) és Bán elvtárs.

1. Előterjesztés a szomszédos szocialista országok magyar anyanyelvű lakosságának kulturális helyzetéről és az ezzel kapcsolatos feladatokról

Előadó: Molnár János
Meghívott: Németh József

Az Agit. Prop. Bizottság korábbi állásfoglalása felhívta a figyelmet a szomszédos szocialista országok magyar anyanyelvű lakosságának kulturális helyzetével való fokozott foglalkozásra. Az előterjesztés a jelenlegi helyzet elemzését és a további feladatokat széleskörűen megvilágítja. A bizottság az előterjesztést tudomásul vette. A további munka során a vita tapasztalatait ajánlja figyelembe venni. Javasolja, hogy fokozottan vegyék figyelembe az országonként differenciáltan jelentkező feltételeket, helyesli a kétoldalú, közvetlen kapcsolatokban rejlő lehetőségek kiaknázásával a szomszédos országokban élő nemzetiségekkel való testvéri együttműködés továbbfejlesztését. Ugyanakkor az illetékesek figyelmét felhívja, hogy a kezdeményezések és javaslatok során körültekintően járjanak el, fokozottan mérlegeljék a javaslatok nemzetiségekre gyakorolt hatását.

---

* *Forrás:* MOL - 288 - 41 cs - 121. öe. 1-2., ill. 35-43

Az Agit. Prop. Bizottság kéri a kormány gazdasági bizottságát, hogy – tekintettel a kérdés növekvő jelentőségére – tegye lehetővé a rádió- és a televízió-adások határainkon túli vételi lehetőségének megjavítását.

Az Agit. Prop. Bizottság helyesli a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat funkciójának olyan kibővítését, hogy váljék alkalmassá a jelenleginél megfelelőbben a kulturális cikkek terjesztésére a szomszédos szocialista országok magyar nyelvű lakosságának körében.

Az Agit. Prop. Bizottság a szükséges rövidítések és módosítások elvégzése után ajánlja, hogy az előterjesztést a Politikai Bizottság tagjai tájékoztatásul kapják meg, illetve a közeljövőben megyettkári értekezleten szóbeli tájékoztatást adjunk.

Írásban kapják: Ajtai, Ilku, Óvári, Gyenes elvtársak. [...] ¹

B. Javaslatok

I. A problémák elvi tisztázása érdekében

1. *Felsőszintű párt és állami tárgyalások során* – országonként külön-külön – kellene felvetni a következő kérdéseket:

- a magyarországi sajtó terjesztése elé gördített akadályok elhárítása;
- a könyv export-importban az 1:1 arány megszüntetése és a nagyobb mennyiségű magyarországi kiadású könyv átvételének biztosítása;
- román viszonylatban a romániai magyarság kulturális szervei, együttese és személyiségei hivatalosan létesíthessenek és tarthassanak fenn kapcsolatot a magyarországi kulturális élet szerveivel és személyiségeivel.

2. A pártközpontban, az Agit. Prop. Bizottság mellett ideiglenesen *munkaközösség* létesüljön a szomszédos szocialista országokban élő magyarság politikai, gazdasági, kulturális helyzetének tanulmányozására. Ennek feladata:

a. Olyan *irányelvek* kidolgozása, amelyek alapot adnak arra, hogy a párt-szervezetek, a tömegszervezetek és a magyar sajtó miképpen foglalkozzék a szomszédos szocialista országokban élő magyar nemzetiségek helyzetével, kultúrájával, irodalmával stb.

b. Azoknak a konkrét kérdéseknek országonként való kiválasztására (pl. román és jugoszláv viszonylatban a magyar nyelvű szakmunkás-képzés hiánya), amelyek alapos dokumentáltság alapján vezethetők, tárgyalásai felvethetők mint olyanok, amelyek megoldatlansága politikai téren is zavaróan hat a magyar közvéleményre, s így országaink kapcsolataira is.

c. Elvi kérdések kidolgozása, mint amilyenek a következők:

- Hogyan értelmezzük gyakorlati politikánkban a kollektív nemzetiségi jogot, amelynek alapvető értelme, hogy a sajátságos nemzetiségi jogot nemcsak a nemzetiségi egyének, hanem a nemzetiség mint közösség élvezheti.

- Pontosán körül kell határolni – éppen a nemzetiségi lakosság és anyamemzete közötti kapcsolatok félre nem magyarázható értelmezése érdekében – hogy hogyan értelmezendő a be nem avatkozás elve.

- Milyen legyen a szerepük az állami szervezeteknek – beleértve az illető országban működő diplomáciai képviselőteinket –, valamint a társadalmi szervezeteknek a nemzetiségekkel való kapcsolatban.

- Tisztázandó lenne, hogy mi Magyarországról – megfelelő keretek között – vitázzunk-e szomszédos nemzeteknél jelentkező nacionalista nézetekkel, vagy maradjunk-e továbbra is az eddigi tartózkodó állásponton.

- Lépünk-e előre ezen a területen a magyarországi közvélemény tájékoztatásában.

- Hogyan kezeljük a nemzetiségekkel való kapcsolat területén a szomszédos államokkal fennálló politikai különbségeket.

- Felülvizsgálatra szorul a „kettős felelősség” jelszava, s minden jel szerint ki kell a gyakorlatból küszöbölnünk.

d. A nemzetiségi kérdéssel, a szomszédos szocialista országokban élő magyarság problémáival való foglalkozásnak folyamatosnak kell lennie. Egyrészt meg kell határozni a különböző érdekelt intézmények és szervezetek ilyen jellegű állandó feladatait, másrészt központosítani, intézményesíteni kellene a kisebbségi magyarság problémáival való foglalkozást (esetleg az MSZMP Társadalomtudományi Intézetében vagy valamelyik akadémiai intézetben). Ezen túlmenően a szocialista országokban élő magyarság problémáival való foglalkozásra nem kell létrehozni állandó és nyilvános szervezetet, szövetséget stb.

II. Konkrét tennivalók

A szomszédos országokban élő magyarság kulturális helyzetének segítésére – az egyes országokkal fennálló kapcsolataink különbözősége által meghatározott lehetőségek mértéke szerint – a következő feladatokkal kell számolnunk:

1. *A határon túli magyar iskolák színvonalának emelése érdekében támogatásunknak a következőkre kellene kiterjednie:*

a. Magyar nevelők rendszeres meghívása különböző hazai pedagógus továbbképzési formákba, a humán- és természettudományi szakokon egyaránt.

b. A pedagógiai tudományos munka támogatása. Az Országos Pedagógiai Intézetnek az eddiginél szorosabb kapcsolatot kellene kiépítenie a megfelelő intézménnyel, amelyben a magyar iskolákban folyó pedagógiai-módszertani tudományos munka folyik, ezek számára kiadványokat és más anyagokat juttatni.

Fel kell hívni a Munkaügyi Minisztérium figyelmét, hogy a Csehszlovákiával való kapcsolatait keretében kísérje figyelemmel, és foglalkozzék a je-

lentősen visszaesett szlovákiai magyar tanonciskolákkal. Meghívásokkal, tanulmányutakkal, tankönyvekkel, valamint az általa kidolgozott részletes program alapján segítse azok fejlődését.

Tovább kell építeni a kapcsolatokat a jugoszláviai magyar oktatási és kulturális intézményekkel; jó kapcsolatok megteremtésére kell törekedni az újvidéki Hungarológiai Intézettel (Irodalomtörténeti, Nyelvtudományi, Történettudományi Intézet.)

c. Konkrét segítség a magyar irodalom, Magyarország története és földrajza oktatásának tartalmi kérdéseiben.

d. Fokozott mértékben kell folytatni a nemzetiségi pedagógusok igen hasznos cseréjét; törekedni arra, hogy ez Romániával is megvalósuljon.

e. Rendszeressé és volumenében is jelentősebbé kellene tenni a legkülönbözőbb magyarországi főiskolákon és egyetemeken a diákok továbbtanulását mind a nappali, mind pedig az esti-levelező tagozatokon. Szomszédos országok magyar fiataljai, közép- és főiskolai pedagógusok és mások – elsősorban nyelv, irodalom, történelem szakokon, újságírók, néprajzosok, rádiósok stb. – számára ösztöndíjakat kellene biztosítani.

2. A lehetőségekhez képest mielőbb javítani kell *rádióink és televízióink* szórásai lehetőségeit, hogy rádióink az összes magyar településeken – a nagyvárosokat is beleértve – nappal is vehető legyen, a televízió pedig technikai lehetőség határig terjessze ki hatósugarát.

3. A *magyar színházak* fokozott támogatása (műsorpolitikájában, színész-utánpótlás nevelésében, rendezésben, többszöri magyarországi vendégszereplés biztosításában). – Rendszeressé tenni a határokhoz közel eső városok színházi együtteseinek, valamint a fővárosi társulatoknak a vendégszereplését a magyarlakta területeken, lehetőleg reciprocitás nélkül. Megkülönböztető gondot kell fordítani az együttesek és előadóművészek műsorpolitikájára és az előadások színvonalára.

4. Magyar *művészegettesek* gyakoribb meghívása magyarországi országos fesztiválokra, valamint vendégszereplésre.

5. A magyarországi politikai, kulturális és tudományos *lapoknak és folyóiratoknak*, nem utolsósorban pedig a rádióknak és a televízióknak érdemes szerepet kellene vállalniuk a szomszédos országok magyar kulturális és tudományos életének, alkotásainak rendszeres ismertetésében, értékelésében és propagálásában. Mindez azt is jelenti, hogy *szépirodalmi, művészeti, tudományos lapjainkban, folyóiratainkban rendszeresen helyet kell adnunk*.

6. A Magyar *Írószövetségnek* alapos és részletes tervet kellene kidolgoznia az együttműködés kibontakoztatására. Itt hasznosítani lehetne a már megindult kölcsönös olvasó-író találkozókat (magyarországi írók ott, külföldi magyarok itt).

7. A kulturális *külkereskedelem* területén legfontosabb teendők:

a. Mindent el kell követnünk az etnikai viszonyok miatt irreális 1:1 arány megváltoztatására, s szükségletek szerinti forgalmi arányok kialakítására. Amíg ez nem sikerül, az exportlehetőségek növelése érdekében az importdotáció ellenére kiemelt feladatként kell foglalkozni az import szorgalmazásával és új importlehetőségek felkutatásával.

b. Exportcikkeink között elsőbbséget kell biztosítani a kultúrpolitikai szempontból legfontosabb könyv- és folyóirat-exportnak.

8. Meg kell vizsgálni, hogy előnyös volna-e a prágaihoz hasonló *kultúrközpont* megszervezésének kezdeményezése magyarok lakta területeken (Pozsony, Kassa, Újvidék, Szabadka, Kolozsvár, Nagyvárad, Bukarest). Ugyanezen helységekből könyvesboltokat kellene felállítanunk, amelyekben mi árusítanánk. Nyilvánvalóan számolnunk kell azzal is, hogy csak kölcsönöségi alapon lennének megvalósíthatók.

9. A nemzetiségi kulturális szakemberek továbbképzésére létesítsünk *ösztöndíjakat* és egyéb fogadási lehetőségeket (pl. képzőművészek meghívása magyarországi alkotóházakba) a mai magyar művészeti élettel való személyes ismerkedés, kapcsolatok, alkotói konzultációk kialakítására, illetőleg ápolására. E tevékenységet azonban differenciáltan folytassuk. Zárjuk ki e kedvezményekből azokat a nemzetiségi kulturális szakembereket, akik nyíltan ellenségesen viszonyulnak hazánkhoz.

10. A megfelelő szervek igyekezzenek rendszeres és szoros kapcsolatot kialakítani a különböző magyar kulturális és *tudományos szervezetekkel*, szövetségi szekciókkal, szerkesztőségekkel, tanszékekkel.

11. Külön kivizsgálást igényelne a magyarországi és szomszédos országokbeli magyar *újságok* (elsősorban napilapok) *cseréjének* kérdése. Ebben a kölcsönöségi alapján valószínűleg előreléphetnénk, azonban politikai okok miatt mi sem engedjük terjeszteni, pl. a Magyar Szót és az Új Szót.

12. Meg kellene vizsgálni annak a lehetőségét, hogy a szomszédos országokból származó magyarok szükségnek megfelelő tudományterületeken Magyarországon végezzék el az *aspirantúrát*. Csak úgy nyíljon lehetőség az arra érdemesek számára, hogy a magyarországi előadásoknak megfelelően, rövidített eljárással szerezzenek kandidátusi oklevelet, s természetesen a tudományok doktora fokozat elnyerése is lehetővé váljék számukra. Szabályozni kell a diplomák kölcsönös elismerését.

13. Lehetőséget kell teremteni a kölcsönös *levéltári kutatások* számára.

14. Lehetővé kell tenni *képzőművészek* kölcsönös kiállításának megrendezését. Ugyanezt kiterjeszteni a zenei életre is.

15. Továbbra is szorgalmaznunk kell a határmenti területeken a kulturális cserekapcsolatok erősítését.

16. A fenti pontokban felsoroltak értelemszerű alkalmazása mellett a *Kárpáton túli terület* magyarsága vonatkozásában a kulturális kapcsolatok növelésével, a kulturális ellátás fokozásával kiemelten kell foglalkozni. Te-

vékenységünket a Kárpáton túli terület párt és állami vezetőivel, illetőleg kulturális szerveivel és intézményeivel való közvetlen kapcsolatokra kell építenünk.

Már most is érzékelhetőek az alábbi feladatok:

a. Az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelvű oktató-nevelő munkájának segítségét – a nyíregyházi és szegedi főiskolákkal fennálló kapcsolat ápolása mellett – központi erőből, eszközökből kell megoldani (vendégoktatók, szakkönyvtár, egyetemi jegyzetek).

b. A magyarországi sajtóban intenzívebben folytassuk a Kárpáton túli magyar nyelvű irodalom képviselőinek bemutatását, közöljük műveikből, hívjuk meg őket Magyarországra.

Nagyban elősegítené a megismerést, ha a „Kárpáti” Kiadónál megjelent magyar nyelvű művek bekerülnének belső könyvkereskedelmünkbe.

c. El kell érniük, hogy a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat a Kárpáton túli terület könyvvel és kulturális cikkekkel történő ellátását az igények alapján – a Nemzetközi Koncertigazgatósághoz hasonlóan – közvetlen kapcsolatok formájában végezhesse.

Budapest, 1969. június 6.

Molnár János s.k.

2. Tájékoztató – jelentés a szomszédos szocialista országok magyar nyelvű lakosságával való kulturális kapcsolatokról*

(1973. január 13.)

Az előterjesztés főbb megállapításai:

Az Agit. Prop. Bizottság 1969. augusztus 5-i állásfoglalása nyomán – a szocialista országokkal való baráti kapcsolataink keretei között – fokozott erőfeszítéseinket a szomszédos szocialista országokban élő magyar nyelvű lakosság anyanyelvi kulturális ellátásának segítése érdekében. Erőfeszítéseink eredményeképpen számos területen kedvező fejlődés bontakozott ki, de régebbi és újabb keletű problémák is nehezítették törekvéseink érvényesítését.

Az oktatásügy területén: emelkedett a felsőfokú oktatási intézményekben önköltséges alapon tanuló, szomszédos országokbeli magyar fiatalok száma (1968–69-ben 133 fő; 1971–72-ben 400 fő). Romániából nem érkeztek magyar nemzetiségű fiatalok továbbtanulásra. Jugoszláviából és Csehszlováki-

* *Forrás:* MOL-288-41 cs. – 197. öe. 2-3., illetve a jegyzőkönyvhöz csatolt, ugyanott található 36 oldalnyi, Művelődésügyi Minisztériumban készült Tájékoztató – jelentés melléklet

ából jelentős számban vettek részt magyar nemzetiségű pedagógusok magyarországi pedagógus-továbbképző tanfolyamokon. A tankönyvkiadás terén – Románia kivételével – termékeny együttműködés valósult meg.

A kultúra, művészetek területén: folyóiratainkban, a sajtóban, a rádióban és televízióban rendszeresebben foglalkoznak a szomszédos országokbeli magyar kultúrával, művészetekkel (az említett országokból több magyar szerző művét vesszük át közlésre, bemutatásra; rendszeressé vált a kritikai fogadtatás). Színházaink, együtteseink gyakrabban léphettek fel a szomszédos országokban élő magyarság előtt. A magyar könyv, film, hanglezet átvtételét illetően országonként eltérő a helyzet. A Szovjetunióval való kapcsolatainkban a korábbi 1:1 átvételi arány 1:1,5-re módosult javunkra. Csehszlovákiával, Jugoszláviával összességében emelkedett kultúrcikk-forgalmunk. (Egyes ágazatokban – pl. a Csehszlovákiában terjesztett magyar lapok, folyóiratok esetében – csökkenés ment végbe.) Románia részéről a kulturális csere korábban is tapasztalt mérséklése figyelhető meg. (Így pl. igyekeznek csökkenteni a magyar könyvek importját.) Filmjeink közül Csehszlovákia vesz át a legtöbbet, Románia 1971-ben lényegesen kevesebb magyar filmet vásárolt, mint korábban.

További feladataink a következők:

– Illetékes állami szerveink továbbra is az 1969-es állásfoglalás szellemében segítsék a szomszédos szocialista országokban élő magyarság kulturális ellátását, és fordítsanak megkülönböztett figyelmet munkájuk kül- és belpolitikai hatására.

– A Művelődésügyi Minisztérium fokozottan támogassa, koordinálja és ellenőrizzet a művészeti szövetségeseknek, kulturális intézményeknek és az egyes személyeknek a szomszédos szocialista országokban élő magyarság kulturális ellátását segítő törekvéseit.

– A Művelődésügyi Minisztérium keresse a munka hatékonyságát növelő és az érintett országos körülményeihez alkalmazható módszereket, valamint igyekezzék biztosítani a feltételeket a ma még rendezetlen problémák megoldásához.

Állásfoglalás

Az Agit. Prop. Bizottság egyetértően tudomásul veszi a Művelődésügyi Minisztérium tájékoztató jelentését, támogatja javaslatait a további munkára. Különösen fontosnak tartja, hogy a szomszédos szocialista országok kulturális ellátásában résztvevő, azt segítő magyar állami és társadalmi szervek mindenkor legyenek tudatában politikai felelősségüknek. Arra kell törekedniük, hogy tevékenységük erősítse a szomszédos szocialista országokkal fennálló barátságunkat, hogy konkrét lépéseink ne okozzanak zavart sem belpolitikai életünkben, sem külpolitikai kapcsolatainkban.

A Bizottság megbízza a KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális Osztályát, hogy az előterjesztés rövidített változatát küldje meg a megyei pártbizottságok első titkárainak és ideológiai titkárainak

*Írásban kapja:*Nagy Miklós, Ilku Pál, Péter János elvtársak. [...]²

Művelődésügyi Minisztérium

Szigorúan bizalmas!

Tájékoztató – jelentés
az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottságának
a szomszédos szocialista országok magyar nyelvű lakosságával való
kulturális kapcsolatokról szóló Agit. Prop. Bizottsági állásfoglalás
végrehajtásának néhány kérdéséről

Az Agitációs és Propaganda Bizottság 1969. augusztus 5-i ülésén behatóan foglalkozott a szomszédos szocialista országok magyarságának kulturális helyzetével; a magyar kultúra ápolását támogató lehetőségekkel az egyes országokban; Magyarországnak a kulturális szükségletek kielégítéséhez való hozzájárulásával. Az Agitációs és Propaganda Bizottság következtetései és állásfoglalásai rögzítették a magyarsággal való kapcsolatok fejlesztésének néhány fontos alapelvét, a tennivalókat az elvi-politikai kérdések további tisztázására; valamint konkrét feladatainkat a magyarság kulturális szükségleteinek jobb kielégítésére. Az állásfoglalás megállapításai időállóak, azok a munkához nagy lendületet adtak.

Az 1969-ben hozott állásfoglalás hosszú időszakra szóló feladatokat tartalmaz. A jelentésben az eddig eltelt három évről adunk áttekintést. Következtetéseinket is ezekből vonjuk le. *A jelentés első sorában az állásfoglalás IV fejezetének B. pontjában kijelölt konkrét feladatokat veszi számba.* A politikai alapelvek további elemző-tisztázását „A szomszédos szocialista országok magyarságával való kulturális kapcsolatok komplex vizsgálata” című középtávú tervtanulmány hivatott elvégezni. Az ezzel kapcsolatos munkálatokat az MSZMP KB Tudományos, Közoktatási és Kulturális osztálya ez év tavaszán indította be.

I.

Hozzájárulásunk a szomszédos szocialista országok magyarsága kulturális szükségleteinek kielégítéséhez

Megállapítható, hogy az Agit. Prop. Bizottság állásfoglalását követő években a magyar szervek részéről jelentős erőfeszítések történtek, fokozott figyelmet fordítottunk a magyarság kulturális ellátásának segítésére. A kulturális munkatervekben, egyes kulturális szerveink, intézményeink tevékenységében, a határmenti forgalomban következetesebben érvényesítjük a magyarság jobb kulturális ellátására vonatkozó elgondolásainkat. Több fontos területen számottevő előrehaladás történt, egyes területeken azonban a feladatok megoldásában lemaradás tapasztalható.

1. Az oktató-nevelő munka területén

a. Az 1969–1970-es tanévtől kezdve a korábbinál tudatosabb és szervezettebb formában segítjük elő azt, hogy a szomszédos szocialista országok magyar nemzetiségű fiataljai – elsősorban kulturális jellegű szakokon – saját költségükön felsőfokú tanulmányokat folytathassanak Magyarországon. A felsőoktatási intézményeink nappali tagozatain az önköltséges hallgatók létszáma az 1968–1969-es tanévben 133 fő volt, ez a szám az 1971–1972-es tanévben 400 főre emelkedett. Az 1972–1973-as tanévben további 101 fő nyert felvételt. Az esti és levelező tagozatokon tanulmányokat folytatók száma is meghaladja a 100 főt.

Számos részintezkedést is tettünk. Amelyik relációban lehetett (pl. csehszlovák viszonylatban), a kulturális megállapodás keretében szabályoztuk a magyar nemzetiségű állampolgárok önköltséges felsőfokú tanulmányainak engedélyezését, és kötelezettséget vállaltunk tanévenként megfelelő számú hallgató felvételére, mindenekelőtt a bölcsészettudományi karokra és a művészeti főiskolákra; az Agitációs és Propaganda Bizottság 1971. VI. 22-i állásfoglalásának megfelelően az önköltséges hallgatók kisebb részének (a legrászorultabbaknak) *anyagi támogatást* is nyújtunk menzai étkeztetés és kollégiumi elhelyezés formájában. Ez egyelőre évenként mintegy 30 hallgatót érint, és évenként 100 000 Ft költséget jelent. Problémát okoz, hogy a jelentkezések nagyobb hányada nem az anyanyelv fenntartását elsődlegesen segítő (bölcsész, pedagógus-képző, művészeti) szakokat érinti, bár ezen a téren javulás figyelhető meg. Az 1971/72-es tanévben felvett 98 hallgató közül 36 fő, az 1972/73-as tanévben felvett 101 hallgató közül 46 fő választotta a kulturális jellegű szakokat. Az arányok kedvezőbb alakulására – mivel önköltséges részvételről van szó – befolyásunk minimális. (Részleteiben lásd az 1. sz. mellékletben.)

Az egyes országok magatartása a magyarországi önköltséges tanulással kapcsolatban különböző; Jugoszlávia korlátozás nélkül ad ki engedélyeket, Csehszlovákiával 1970 óta kulturális munkaterv szabályozza ezt a kérdést, román részről a kérelmek ügyében egyedi elbírálás alapján döntenek (1971-ben a román hatóságok a korábbinál „liberálisabban” kezelték a magyaror-

szági tanulmányok kérdését. 19 magyar nemzetiségű fiatal ilyen irányú kérelmét pozitívan bírálták el – ugyanakkor 1972-ben ismét megtagadták az engedélyek kiadását), a Szovjetunió egyéni elbírálás alapján ad ki engedélyeket.

A szomszédos szocialista országokból magyar nemzetiségű ösztöndíjas hallgatóink nincsenek.

b. A kulturális munkatervekre épülő és egyéb – a magyar nyelvű oktatást, a nyelvmuvelést segítő – kapcsolataink:

- Jugoszláviából és Csehszlovákiából jelentős a részvétel nyári továbbképző tanfolyamainkon. (Jugoszláviából pl. 80 főt: magyar szakos tanárt, tanítót fogadtunk irodalmi és nyelvi továbbképzésre. Jugoszláviából jelentős számú egyetemet végzett szakember utazik Magyarországra 3–5 hónapos tanulmányútra. 1970–71-ben 41 hónapot vettek igénybe, és volt köztük képzőművész, orvos, jogász, néprajzos, magyar és matematika szakos tanár is. A 60 hónapos magyar–jugoszláv ösztöndíj jelentős hányadát a jugoszláviai magyarok kapják.) A *Szovjetunióból, Kárpát-Ukrajnából* is vettek részt magyar szakos pedagógusok az OPI [Országos Pedagógiai Intézet] nyári továbbképző tanfolyamain. Az 1973–76-os évekre szóló magyar–szovjet kulturális munkatervek a kárpát-ukrajnai magyar pedagógusok magyarországi továbbképzését fokozottabban irányozzák elő. A Debreceni Nyári Egyetem különböző kurzusain mind a 4 szomszédos országból találunk résztvevőket. *Romániából* – kezdeményezéseink ellenére – ma sem küldenek magyar pedagógusokat továbbképzésre, s a mi magyar román nemzetiségű pedagógusaink részére sem hajlandók tanfolyamot szervezni.

- Évek óta magyar lektorok és vendégtanárok működnek a maribori Pedagógiai Akadémián, a pécsi Tanárképző Főiskolán, a bratislavai Komensky Egyetemen. 1972 őszétől a nyitrai Pedagógiai Főiskolára magyar nyelvi és irodalmi lektort küldünk. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemről az 1969/70-es tanévben 6 hónapig tanított vendégprofesszor az ungvári egyetemen.

- Az MTA Nyelvtudományi Intézetének kapcsolatai a szomszédos országok nyelvmuvelő intézeteivel bővülnek, különösen gyümölcsözőek a *jugoszláviai* intézményekkel: így a jugoszláviai Magyar Nyelvmuvelő Egyesülettel és a Novi Sad-i Hungarológiai Intézettel (itt megállapodás alapján szerepel közös kutatási téma). Az Újvidéki Magyar Rádió az elmúlt 2–3 év során több ízben rendezett munkatársai, riporterei, szerkesztői részére nyelvhelyességi, stilisztikai tanfolyamot magyarországi előadók vezetésével. A mi folyóiratainkban is jelentek meg vajdasági nyelvészek tanulmányai. A *csehszlovákiai* Magyar Nyelvmuvelő és Nyelvjáráskutató Társaság rendezvényein (mint pl. a Kazinczy Nyelvmuvelő napok, a Galántán szervezett kiejtési versenyek) részt vesznek és közreműködnek a Nyelvtudományi Intézet munkatársai és más magyar nyelvészek. Évenként 3–4 magyarországi peda-

gógus utazik Szlovákiába az ottani magyar pedagógusok továbbképzésének segítésére. A Madách Könyvkiadó 1970-ben adta ki Deme Lászlónak a szlovákiai magyar nyelvhasználati problémákról szóló cikk- és előadás-gyűjteményét. (Deme László öt évig a pozsonyi egyetemen volt vendég-tanár.) Az *uzsgorodi* egyetem állandó magyar kapcsolata változatlanul a szegedi Tanárképző Főiskola. Az egyetem Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke a nyíregyházi Tanárképző Főiskolával tart fenn öt éve kapcsolatot. A Tanszék és a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem is megkezdte az együttműködést azzal, hogy a debreceni egyetem meghívására a tanszék vezetője három hónapos előadókörutatót tett Magyarországon. A kapcsolatok tartalmának lényeges eleme, hogy a hazai nyelvészek és irodalmárok rendszeresen tartanak előadásokat, konzultációkat az uzsgorodi egyetemen. Ott tartózkodásuk 2-3 héttől 6 hónapig terjed. A magyar előadókat a kötött program mellett rendszerint felkéri a rádióban, a TV-ben és a sajtóban való szereplésre. A *romániai* magyar nyelvészekkel semmiféle kapcsolatot nem sikerült létrehozni – a magyar nyelvészek (Nyelvtudományi Intézet) ismételt kísérleteire sem. A kapcsolatok kizárólag személyes – baráti jellegűek.

- Az OPI közvetlen kapcsolatot tart a Novi Sad-i Vajdasági Oktatásfejlesztési Intézettel, a szabadkai Pedagógiai Intézettel (tapasztalatcsere, előadók kiküldése a továbbképző tanfolyamokra stb.).

2. A korábbihoz képest jelentős a fejlődés a szomszédos szocialista országok magyar irodalmával, művészetével való hazai törődés tekintetében. Nőtt az írások és publikációk száma folyóiratainkban és a Népszabadságban. A rádióban rendszeresebbé vált a szomszéd országok magyar íróinak műveiből szerkesztett műsorok bemutatása. Gyakori a rádiószerű feldolgozás, továbbá a művek kritikai ismertetése. Több – a rádióban elhangzott – irodalmi műsor az újvidéki és a pozsonyi rádiókkal való együttműködésben készült. A televízióban is a múlthoz képest nagyobb számban szerepelnek csehszlovákiai, romániai és jugoszláviai magyar írók műveinek televíziós változata, továbbá művészek és művészeti együttesek. Pozitív változásról számolhatunk be, bár még sok a javítanivaló ezen a területen. A 2. számú *melékletben* foglalt táblázat az irodalmi folyóiratok munkájáról ad áttekintést.

a. A romániai magyar irodalom alkotásai, jelenségei nagy visszhangot kapnak folyóiratainkban. Ez alapján véve helyes, hisz ez a legkiforrottabb és a kiemelkedő tehetségeket felmutató irodalom. Emellett azonban az eddigieknél nagyobb figyelmet érdemel a többi ország magyar irodalma is.

b. Vidéki folyóirataink kisebb terjedelmük ellenére intenzívebben foglalkoznak e feladattal, mint a fővárosiak. Kiemelkedik a Tiszatáj, a Forrás és a Napjaink tevékenysége. A Tiszatáj – amely a szomszédos szocialista országok nemzeti irodalmának bemutatásában is példamutatóan az élen jár – gyakorlatilag valamennyi számában közöl anyagot ezen országok magyar

szerzőitől. A szocialista országokban élő magyar szerzők a fővárosi folyóiratok hasábjain csak elvétve jelennek meg. A megjelenési számokat tekintve főleg a Kortárs törekvései említhetők pozitív előjellel. A jövőben a fővárosi lapoknak lényegesen többet kell tenni e téren, ezt az is indokolja, hogy a szomszédos szocialista országokban csaknem kizárólag a fővárosi folyóiratok kaphatók: így a kritikai visszhangról csak ezekből az orgánumból tud tájékozódni az ott élő magyar anyanyelvű lakosság.

c. Tartalmi szempontból vizsgálva a szomszédos szocialista országok magyar irodalmára vonatkozó folyóirat-közleményeket: megszorodtak az összefoglaló–rendszerező jellegű tanulmányok, amelyek egy-egy ország magyar irodalmának bizonyos korszakait, egyes kiemelkedő íróegyeniségek életútját, irodalmi-közéleti tevékenységét, egyes nemzedékek közös törekvéseit, egyes műfajok helyzetét, sajátosságait vizsgálják. Így például megfelelő súllyal foglalkoztak folyóirataink a két világháború közti irodalmi viszonyokkal, a Sarló-mozgalommal, a jugoszláviai avantgarde törekvésekkel, Fábry Zoltán, Balogh Edgár, Gaál Gábor alakjával, a mai irodalmi élet jelenségeivel. A kiemelkedőbb szerzőkről általában valamennyi folyóirat írt, számon tartja műveiket, alapos és hangsúlyos értékelésben részesíti őket, pl.: Anyám könnyű álmot ígér, Zokogó majom, Balladák könyve, Tamási Gáspár emlékiratai stb.

Mindemellett még korántsem sikerült „feltérképezni” ezeket az irodalmakat, nem sikerült a különböző nemzedékeket, törekvéseket megnyugtatóan rendszerezni, értékelni és bemutatni. E munka folytatása további nagy feladatot jelent.

d. Az eddigiek során azt tapasztaltuk, hogy a kritikusok nem mindig alkalmazzák a hazai irodalmi művekre érvényes kritikai normákat, esetenként elnézőek, olykor túlbecsülik egyes művek értékeit. Befolyásolja őket az a tény, hogy e szerzők nem a hazai irodalmi közegben élnek, nem itt fejtik ki munkásságukat, s mintegy megelőlegezik a hazai elismerést, hogy ezzel is segítsék az ottani irodalmi életbe való jobb beilleszkedésüket, érvényesülésüket.

Bonyolítja a helyzetet az is, hogy az egyes szomszédos szocialista országokban más esztétikai és kiadási normák szerint folyik a folyóirat- és könyvkiadás. Ezért sem lehet például egyetérteni azokkal az esztétikai rendszerezésekkel, amelyek megkérdőjelezzik a magyar irodalom fő vonalát. (Ez utóbbi jelenséggel Jugoszláviában találkozunk gyakran.) A hazai alkotóműhelyeknek (kiadók, folyóirat-szerkesztőségek) a kiválasztásnál és a bemutatásnál a magyar irodalom és a hazai olvasóközönség érdekeire, különösképpen a szocialista tendenciák erősítésére kell tekintettel lenniük.

3. Az alkotó- és előadóművészetek terén is a kapcsolatok bővüléséről, a szükségletek kielégítéséhez való nagyobb hozzájárulásról számolhatunk be.

Ez egyaránt jelent mennyiségi és minőségi növekedést – jelenti továbbá a formák és módszerek gazdagodását is.

a. *Színház és zeneművészet*

Az elmúlt években a szomszédos szocialista országokban – a magyarság előtt is – bemutatkozó színházaink, a szólóművészek és az esztrád együttesek száma, valamint fellépésszámuk is nőtt. A szereplő együttesek és szólóművészek a korábbiakhoz képest átgondoltabb és színvonalasabb produkciókat nyújtottak.

Jugoszláviában évente mintegy 8–10 alkalommal szerepel magyarlakta területen magyarországi színház. Így a többi között az Állami Déryné Színház, a Pécsi Nemzeti Színház, a Szegedi Nemzeti Színház (az operatársulat is), a Békéscsabai Színház, a Kaposvári Színház, a 25. Színház. Alkalmanként – jugoszláviai vendégszereplése során – a Nemzeti Színház, a Vidám Színpad, a Mikroszkóp Színpad Novi Sadon is tartott előadást. Fellépett még magyarlakta területen a többi között a Győri Filharmonia Kamarazenekara, a Pécsi Filharmonikusok. *Szlovákiában* bemutatkozott az Állami Bábszínház, a Pécsi Balett, a Fővárosi Operettszínház, az Állami Hangversenyzenekar, a Bartók Béla Zenekar, a Budapesti Kamarakórus, a Bartók és Kodály Quartett. Színházaink és nagy együtteseink *romániai* szereplései során arra törekszünk, hogy azok a magyarlakta területeken is fellép-hessenek. Közvetlen kapcsolat alapján járt Aradon a Békéscsabai Színház, Nagyváradon a Debreceni Csokonai Színház, és Sepsiszentgyörgyön a Déryné Színház.

A *Szovjetunió* magyarlakta területein az elmúlt években kevés fellépés volt. 1969-ben az Agitációs és Propaganda Bizottságnak benyújtott jelentésünkben fejlődésről számolhattunk be. A kedvező tendencia nem folytatódott. A helyzet úgy alakult, hogy a jövőben a hazai előadóművészeknek és együtteseknek a kárpát-ukrajnai magyarság előtt való szerepléseit a határmenti kapcsolatok keretei között tudjuk realizálni és növelni.

Az utóbbi években romániai magyar drámaírók több művét mutatták be magyarországi színházak. (Páskándi Géza, Sütő András) Gyakoribbá vált a romániai magyar színészek szerepeltetése filmjeinkben. A 3. számú *mel-léklet* áttekintést ad a Nemzetközi Koncertigazgatóság által 1969–1972-es években impresszált együttesek és szólisták teljes köréről.

1969 óta tovább fejlődött a kinti magyar színházak és amatőr együttesek szakmai segítése is: rendezők, scenikusok, tervezők utaznak előadások betanítására, szakmai tanácsadás céljából. *Jugoszláviából* az 1972/73-as tanévben 4 fő részére a Színház és Filmművészeti Főiskolán ösztöndíjat biztosítottunk. A korábbi években összesen 5 fő nyert felvételt, Színházaink közvetlen kapcsolata is élénkebbé vált a Szabadkai Színházzal és az Újvidéki Rádió Magyar Színházával. *Csehszlovákiával* a kulturális munkaterv teszi lehetővé a

színházak közvetlen kapcsolatainak támogatását. A Debreceni Csokonai Színház és a Miskolci Nemzeti Színház a Kosicei Színházzal, a Győri Kisfaludy Színház a Komarnoi Magyar Területi Színházzal van kapcsolatban.

A határmenti (megyei) kapcsolatok révén a szomszéd országok magyarsága előtt szerepelnek amatőr együtteseink is. A hivatásos művészek közül számosan vállalnak – sokszor személyes indítékból – alkalmi fellépéseket. Ilyen esetekben a szereplők és programjaik színvonala itthonról nem kellően ellenőrzött. Ebből az elmúlt időben több probléma adódott; a jugoszláviai Magyar Szóban elmarasztaló kritika is megjelent ezekről a műsorokról.

b. Képzőművészet

Az utóbbi években a szomszédos szocialista országokban élő magyar művészek túlnyomó részt a Magyar Képzőművészek Szövetségén keresztül tartottak fenn szakmai kapcsolatokat a magyar képzőművészeti élettel. Az érintkezésnek, továbbá a szocialista országokban élő magyarság képzőművészeti tájékoztatásának ezt a formáját általában kielégítőnek és zökkenőmentesnek ítélni lehet. A kapcsolatok fő formái: a határmenti területek közvetlen megállapodásai alapján születő kiállítás-cserék (ezek létrejöhetnek szakmai szervek vagy megyei-városi tanácsok kezdeményezésére, de minden esetben részét képezik a Magyar Képzőművészek Szövetsége kétoldali megállapodásainak); személycsere, amely szintén a szövetségi egyezmények keretében bonyolódik le; továbbá kölcsönös részvétel egymás országainak nyári művésztelepein.

E formák között leggyümölcsözőbbnek a *kiállítás-cserét* tartjuk. Az ily módon Magyarországon fogadott tárlatokon minden esetben, sőt olykor nagy százalékban képviselve vannak a kint élő művészek is, és a kiküldött kiállítások közönsége is nagy részben magyar. A két szövetség illetékes területi szervezeti együttműködésének keretében *Debrecen* és *Uzsgorod* között zajlik le évente rendszeres kiállítás-csere. Szövetségünk Miskolci Szervezete *Kassával* és *Besztercebányával* tart fenn igen tartalmas, rendszeres kapcsolatot kiállítások cseréje és személycsere formájában. *Román* relációban e kapcsolatok nem egy esetben problémát okoznak. A Magyar Szövetségnek olyan kezdeményezéseire, amelyek az ottani magyar művészeket érintik (meghívás kiállítás rendezésére, művésztelepre stb.), a Román Képzőművészek Szövetsége általában nem is reflektál. A kapcsolat abban áll, hogy a hódmezővásárhelyi és az aradi művészek kétévenként kölcsönösen részt vesznek egymás kiállításain. *Jugoszláv* relációban Pécs Szabadkával és Zentával cserél rendszeresen kiállításokat.

4. Közművelődés

Örvendetes, hogy az elmúlt 3 év során ebben a körben is megélniültek a kapcsolatok. Segítségnyújtásunk kezdeti, mégis említésre méltó. A Hor-

vátországi Magyarok Szövetségének például táncoktatót küldünk, a nyári egyetemekre ösztöndíjakat adunk. Előadókat küldünk a szabadkai „Életjel” c. élő irodalmi újságnak. A Zágrábban működő, Ady Endre nevét és a Ljubljában működő, Petőfi Sándor nevét viselő – főleg egyetemi hallgatókat tömörítő – kultúrköröknek rendszeresen küldünk könyveket (szakkönyvek, egyetemi jegyzetek). Több *szlovákiai* magyar öntevékeny együtttest támogatnak hazai intézményeink (pl. a Magyar Tanítók Kórusát Budapestről rendszeresen kiutazó karmester vezényli, táncsoportokat patronálunk stb.).

Ide sorolható a jugoszláviai magyar iskolák könyvtárai állományának felújításában és új iskolai könyvtárak létrehozásában való közreműködésünk is. 1972-ben 350 000 Ft értékben ajándékként adtunk át ifjúsági szépirodalmat és tankönyveket (szakoktatási tankönyveket is). A jugoszláviai magyar iskolákban több mint kétszáz féle magyar tankönyvet használnak.

5. Kulturális külkereskedelem

a. *Film*

A filmátvételek közös jellemzője a szomszédos országokban változatlanul az, hogy túlsúlyban vannak a szórakoztató, a problémamentes filmek. (A filmek átvételéről a *4. számú melléklet* ad áttekintést.) Filmjeink mind a 4 országban feliratozással kerülnek bemutatásra, így a magyar lakosság azokat anyanyelvén hallhatja. A szórakoztató filmek nagy számát és a magyar verziót elsősorban forgalmazási (anyagi) érdek határozza meg Jugoszláviában, Csehszlovákiában és Romániában.

Csehszlovákia 1968–71-ig – a mennyiséget tekintve – legjobb vásárlója volt a magyar filmeknek. Most bizonyos visszaesés tapasztalható. Különösen óvatosak a társadalmi kérdéseket tárgyaló filmjeinkkel szemben. Például nem vették át a „Jelen idő”-t, nehezen döntöttek a „Hangyaboly” mellett is. Az átvett filmek elsősorban Szlovákiában kerülnek széles körben és nagy kopiaszámmal bemutatásra. Szlovákiában minden év júniusában megrendezik a Dolgozók Fesztiválját. Ezekon a fesztiválokon a magyar filmeknek jó propagandája és sikere van, *Jugoszláviában* a magyar filmeket kizárólag magyarul területeken – elsősorban a Vajdaságban – forgalmazzák. A magyar filmek bemutatása érdekében a legnagyobb erőfeszítést az újvidéki „Ifjúsági Tribün” teszi. 1971-ben Magyar Játékfilm Hetet rendezett, 1972. áprilisában Újvidéken Jancsó Miklós filmjeiből retrospektív bemutatót szerveztek. Említésre méltó, hogy a Vajdaságban elkészítették az első magyar filmet, a „Teher”-t. Magyar film készítéséről tárgyaltak Fábri Zoltánnal is. *Románia* 1971-től lényegesen kevesebb magyar filmet vásárol, mint a korábbi időszakban. Kultúrpolitikai szempontból értékes filmjeink közül alig vesznek át. A filmek adásvételét kölcsönösen egyforma számban akarják meghatározni. A magyar filmek népszerűsítésével nem foglalkoz-

nak, ennek a kérdésnek megtárgyalása elől mindig mereven elzárkóznak. A *Szovjetunióban* filmjeink orosz nyelvre szinkronizálva kerülnek bemutatásra. Korábban a SZOVEXPORT Filmmel olyan megállapodásunk volt, hogy a szovjetunióbeli forgalmazásra átvett magyar filmekből egy-egy kópiát magyar változatban közvetlenül szállítottunk Ungvárra, az ottani filmforgalmazó vállalat részére. Ez biztosította, hogy Kárpátalján a magyar filmeket eredeti változatban mutassák be. Jó lehetőség volt korábban az is, hogy a magyarországi forgalmazásra átvett szovjet filmek magyar szinkronverzióiból is közvetlenül küldhetünk. Jelenleg Kárpátalja számára is a SZOVEXPORT Film közvetlenül Moszkvából küld egy-egy magyar hangú, orosz feliratokkal ellátott, fekete-fehér kópiát.

b. A külkereskedelem útján eljuttatott (exportált) kulturális cikkek (könyv, folyóirat, zenemű, hanglezem) volumene az 1968-70-es években csaknem változatlan, 1969-ben valamelyest nőtt, 1970-ben visszaesett. Törekvéseink eredményeként 1971-ben jelentős, 17,3 %-os növekedés figyelhető meg az előző évhez képest. Összességében az 1968-as báziséhoz viszonyítva 1971-ben 15,33 %-os export-forgalom emelést sikerült elérni.

Az elmúlt években jelentősen nőtt a Szovjetunióba irányuló forgalom, különösen a könyv és zenemű. A Szerzői Jogi Egyezmény jó hatása is érződik.

Az export során változatlanul akadályt jelent – különösen román viszonylatban – a partnerek ragaszkodása az egy-egy kontingenshez. Szovjet viszonylatban 1972-től ez az arány a könyvnél 1:1,5-höz változott javunkra. Itt csökkent a feszültség, a kinti igények kielégítése teljesebb lett. Fontos lenne a folyóiratoknál is legalább ilyen mértékű arányváltozás. (A kulturális cikkek export-forgalmának összetételéről, részletes alakulásáról az 5. számú melléklet nyújt tájékoztatást.)

Könyvek

Az elmúlt években könyvpropagandánk, a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat és a magyar könyvkiadók aktívabb kiajánlási tevékenysége növelte a Szovjetunióban, Csehszlovákiában és Jugoszláviában is export lehetőségeinket.

A *csehszlovákiai* magyarság könyvellátása részben a közös könyvkiadás keretében, részben szortiment-export útján történik. Mindkét eladási formában a volumen évről évre emelkedik. A közös könyvkiadás keretében a Csehszlovákiába irányuló könyvexportot a bratislavai Madách Könyvkiadó bonyolítja le. Az utóbbi időben az export tartalmi összetételének meghatározása során – elsősorban a kortársi irodalom átvételénél – figyelembe veszik a magyar Kiadói Főigazgatóság javaslatait. A közös könyvkiadás keretében szépirodalmi, ifjúsági és társadalomtudományi művek exportjára kerül sor. Az egyéb tematikájú könyveket külön rendelik meg. A Madách Ki-

adó jól együttműködik a magyar kiadókkal, kiadói terveit egyeztetni velük. A Madách Könyvkiadó kizárólag cseh és szlovák szerzők magyar fordításait, valamint az ottani magyar szerzők műveit jelenti meg a hazai piacra és magyarországi exportra. Csehszlovákiában a magyar könyvek terjesztésével a belkereskedelmi vállalatokon kívül a prágai Magyar Kultúra is foglalkozik. A *Vajdaság* magyar nyelvű könyvellátását kizárólag a Novi Sad-i Fórum Könyvkiadó végzi. A forgalom alakulása itt is megfelelő. A Fórum súlyt helyez az ellátás javítására és a propagandára: új könyvesboltok létesítése; vándorkiállítások; magyar könyvnapok rendezése. Exportunk választéka, összetétele is jónak mondható. 1971-ben a mai magyar szerzők művei közül 111, a mai magyar ifjúsági irodalomból 81 kiadványt vettek meg. Ezenkívül a teljes magyar könyvtermésből válogatnak. A jugoszláviai Fórum és a szlovákiai Madách Kiadók munkáját változatlanul támogatjuk az általuk kiadott könyveknek magyarországi terjesztésre való átvételénél kedvező árak megállapításával. A Fórum Kiadó veszteségének csökkentésére – mintegy árkiegészítésként – 1972-ben közvetlen anyagi segítséget is nyújtottunk. *Romániával* a könyvek cseréje kizárólag a közös könyvkiadás keretében bonyolódik le, külön szortiment-export nincs. A könyvcserére megállapított kontingens hosszú időn keresztül 350 000 rubel volt, 1972-ben ez 380 000 rubel. A kontingens keretében 1972-ig eredeti műveket, valamint világirodalmi műveket szállítottunk kölcsönösen egymásnak. A román hivatalos szervek ez év októberében bejelentették, hogy fokozatosan és jelentősen csökkenteni akarják a magyarra fordított külföldi irodalom importját. Ez jelentősen szűkíti a magyar nyelvű lakosság könyvellátását. A kortársi szépirodalmi műveket is igen kis számban veszik át. Az eredeti irodalom kategóriájában elsősorban közhasznú könyveket, szótárakat stb. vásárolnak. *Mindezzel összefüggésben megállapítható:* a romániai magyar könyvkiadók fejlesztése a magyarországi könyvimport további radikális csökkentésének előkészítését szolgálja. Míg a többi szocialista országgal egészséges kapcsolat alakult ki a tankönyvkiadás terén (a nemzetiségek számára egyes könyveket változtatás nélkül, más tankönyveket kisebb változtatással vesznek át egymástól, és kölcsönösen segítséget nyújtanak egymásnak fordításokkal és szerkesztésekkel), addig Romániával ezen a téren semmiféle vonatkozásban nem kerülhetett sor együttműködésre. *Kárpát-Ukrajnában* a Kárpáti Kiadó a magyar kiadókkal együttműködve megjelenteti a Szovjetunió népeinek egyes műveit magyar nyelven mindkét ország számára. Az utóbbi két esztendőben olyan magyar klasszikusokat is kiadnak, amelyek egy része kötelező olvasmány az ottani magyar iskolákban; a szortiment-export 1972-ben kb. 40 %-kal emelkedett, 1973-ra a kivitel további növekedése várható. A forgalom nagy részét magyar klasszikusok művei teszik ki, de elég nagy számban rendelik meg a mai magyar irodalom alkotásait is. Jelentős a gyermekkönyv-export, valamint a szótárak, lexikonok, nyelvkönyvek, a közhasznú művek átvétele.

A legújabb könyvtermés kölcsönös megismerésére jó alkalmul szolgál a szomszédos országok magyar kiadóinak részvétele a magyarországi ünnepi könyvheteken.

Folyóirat

A folyóirat-exportban jelentős a visszaesés *csehszlovák* relációban. A kiugró 1970-es év után a szlovák partner jelentősen csökkentette a magyar sajtó behozatali kontingensét. Csehszlovák folyóirat-exportunk mintegy 93 %-a jut szlovák területre. *Jugoszláviában* kontingens problémák nem akadályozzák a magyar sajtótermékek terjesztését. A Vajdaság magyarul területeinek sajtó-ellátása évek óta javul. 1971-től már a kisebb magyar falvakban is lehet kapni magyarországi lapokat és folyóiratokat. Néhány folyóiratunk utcai árusítását is bevezették. Napilapjaink, elsősorban a Népszabadság vajdasági utcai árusítását azonban nem sikerült elérnünk, ez szorosan összefügg a Magyar Szó magyarországi terjesztésének problémájával. Az eredmény csak annyi, hogy a Fórum Kiadó előfizetési katalógusába felvette a Népszabadságot. *Romániában* 1970-ig a folyóirat-export rendkívül alacsony volt. Ehhez képest folyóirat-exportunk 1971-ben, de különösen az 1972-es évben jelentős emelkedést mutat, bár az igények még messze nincsenek kielégítve, és sokszor előfordul, hogy a folyóiratokat nem kézbesítik ki. Kiemelkedően nőtt a Népszabadság példányszáma. Fontos változás az is, hogy 1972-től feloldották a Rádió- és TV-Újság behozatalára vonatkozó tilalmat. 1972-ben már 2000 Rádió- és TV-Újságot küldhettünk Romániába. A *szovjet* partnernél a politikai napilapok számában bizonyos emelkedés mutatkozik, ugyancsak változatlan arányban szerepel a szak- és tudományos lapok előfizetői száma. A példányszám-csökkenés a kulturális szempontból fontos és az általános érdeklődésre igényt tartó egyes heti és havi folyóiratoknál következett be. A 6. számú melléklet felhívja a figyelmet arra is, hogy irodalmi folyóirataink kis példányszámban jutnak el a szomszédos szocialista országokba. Száz példánynál több csak az Élet és Irodalomból, a Nagyvilágból és a Kortársból jut el. Azok a vidéki orgánumok, amelyek rendszeresen és érdemben foglalkoznak a szomszédos országok magyar irodalmával, egy-két kivételtől eltekintve, el sem kerülnek ezekbe az országokba.

A szomszédos országokból importált egyes, fontosabb lapok és folyóiratok példányszám-alakulását lásd a 7. számú mellékletben. Az 1969-es és az 1972-es adatok összehasonlítása azt mutatja, hogy 1972-ben az importált lapok és folyóiratok száma alig változott. Egyes irodalmi folyóiratoknál bizonyos emelkedés megfigyelhető, de az abszolút szám így is nagyon alacsony. (A Hét kivételével a magyarországi szerkesztőségek csak esetlegesen járatnak a szomszédos országokból magyar folyóiratokat. Kölcsönösen

megoldatlan a recenzíós példányok küldése is, ami pedig a számontartás, a nyomon követés nélkülözhetetlen feltétele.)

Zenemű, hanglemez

Zenemű-exportunk a szovjet relációban 1968-hoz képest 169,5 %-kal növekedett. Az export további növeléséhez az szükséges, hogy megteremtjük a szovjet kották magyarországi terjesztésének feltételeit. A Szovjetunió, Csehszlovákia és Románia vonatkozásában *hanglemez-exportunk* növelésének is feltétele az import fokozása (jugoszláv relációban csak export van). A szükségletek oldaláról nézve export lehetőségeink nagyok, 1972-ben az import növelése alapján kimagasló exporttal számolunk. Így a Szovjetunióban 70 000 Rbl, Romániában 60 000 Rbl, Csehszlovákiában 230 000 Rbl, összesen mintegy 360 000 Rbl értékben szállítunk hanglemezeket.

6. Rádió, televízió

A Magyar Rádió és Televízió adásainak vételi lehetőségeiben 1969-hez képest változás alig történt. A felerősítő-közvetítő állomások hiánya különösen Erdélyben érezhető (példaként említjük meg, hogy a Kossuth Rádió adását az esti órákban – amikor a vétel egyébként kedvező volna Erdély területén – ugyanazon a hullámhosszon egy külföldi adó nyomja el.)

II.

További feladatok

Az 1969-es állásfoglalás a legfőbb elveket és feladatokat hosszabb távra meghatározza, ezért a további munka során is az 1969-es állásfoglalást kell mérvadónak tekinteni, és az ott meghatározott feladatokat kell még következetesebben folyamatosan megvalósítani.

A szomszédos szocialista országokban élő magyarság kulturális ellátásának segítése továbbra is kiemelt feladataink közé tartozik.

1. Az adott helyzet, az országokénti sajátosságok nagy körültekintést, türelmet és következetességet követelnek tőlünk. Ezt csak aláhúzza az a tény, hogy Magyarország hozzájárulása a szomszédos országokban élő magyarság kulturális ellátásához nem csak rajtunk múlik; hatóképességünk a kinti hivatalos magatartástól nagymértékben függ. Munkánk során ezért országoként keresnünk kell azokat a közös pontokat és elérhető módszereket, amelyek révén a magyarság kulturális ellátása részünkről segíthető. Ebben a vonatkozásban több kezdeményezésre van szükség.

Arra, hogy mit teszünk, nem csak a kinti magyarság figyel. Növekvő érdeklődés tapasztalható a hazai közvélemény (főként az irodalmi élet) ré-

széről is. A fokozott érdeklődés nem problémamentes. A megnyilatkozások számos fogyatékosága tápot ad a nacionalizmusnak is.

Ismételten fel kell hívnunk az illetékes szervek és személyek figyelmét arra a felelősségre, amellyel elsősorban a szomszédos országok magyarságának tartoznak. Mindig mérlegelni kell a tettek, a megnyilatkozások várható hatását. A gyakorlati munkában is szem előtt kell tartani: a szomszédos országok magyarságának kérdésével való foglalkozást minden szinten össze kell kapcsolni saját nemzetiség-politikánk elveivel és gyakorlatával. Fontos kérdés, hogy a szomszédos országok magyarságával való kulturális kapcsolattartást összekössük a szomszédos népek kultúráival való – az ottani magyarok segítségével is történő – kölcsönös tapasztalatok fejlesztésével.

2. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kulturális egyezmények és munkatervek, a vegyesbizottsági és kiadói megállapodások, a külkereskedelmi szerződések adják továbbra is a fő keretét és lehetőségét ennek a munkának. Ezekben a tárgyalásokon kell érvényesíteni ezután is alapvető elgondolásainkat a megkezdett gyakorlatnak megfelelően több évre szóló konkrét programok kialakításával. Az állami keretek mellett támogatni kell a művészeti szövetségeknek és kulturális intézményeknek, továbbá egyes személyeknek a szomszédos magyarság kulturális ellátását segítő törekvéseit. Szükséges azonban itthon ennek állami ellenőrzése és koordinációja. A Tudományos Közoktatási és Kulturális osztállyal együtt a Művelődésügyi Minisztérium folyamatosan adjon ezzel kapcsolatos feladatokat a kulturális szerveknek és egyes személyeknek.

A központilag szervezett programok mellett nagyobb figyelmet kell fordítani a határmenti kapcsolatokra. Ezeknek a kapcsolatoknak a segítése fontos feladatunk, annál is inkább, mivel ezek az itthonról nyújtott kulturális támogatásnak egyre bővülő keretét adhatják. Fontos feladat, hogy a hazai irodalmi folyóiratok és napilapok főszerkesztői a szomszédos magyar irodalmakkal, általában az ottani magyar kulturális élettel való foglalkozást szakmailag felkészült, a kultúrpolitikai viszonylatokat jól ismerő, ezekben a kérdésekben is politikánkat képviselő munkatársakkal végeztessék. Emelni, kell a hazai kritikák minőségét. A méltatandó művek kiválasztásánál és bemutatásánál ne tegyenek engedményeket. Az Elméleti munkaközösség legutóbbi állásfoglalásának megállapításai és iránymutatása ebben a körben is érvényes a kritikai munkára.

3. Biztosítani kell, hogy a kulturális külkereskedelmet folytató vállalatok és intézmények az üzleti szempontok mellett jobban vegyék figyelembe kultúrpolitikai érdekeinket.

Minden lehetséges alkalommal szorgalmazni kell továbbra is – országonként – az egy-egy kontingens alkalmazása helyett az igények, szükségle-

tek szerinti kereskedelmet. Amely területeken – a hazai igényeket is számbavéve – lehetséges, import fokozásával is elő kell segítenünk a fontos kulturális alkotások és termékek exportját.

4. Feladatunk megoldást keresni néhány fontos kérdésre. Az eddigiek során például nem sikerült kimunkálni az aspirantúrák magyarországi elvégzésének, a kandidátusi oklevelek megszerzésének, a doktori fokozatok elnyerésének módját és feltételeit, továbbá a diplomák kölcsönös elismerését; nem sikerült létesíteni a prágai Magyar Kulturális Központhoz hasonló intézményeket, illetőleg könyvesboltokat Csehszlovákia más magyarlakta területein, továbbá Romániában és Jugoszláviában.

Alapvető kérdés változatlanul, hogy javítani tudjunk rádióink és televízióink műszaki adottságain.

Hatóképességünk növelése érdekében – az önköltséges képzés mellett – a kulturális szakokon meg kell teremteni az ösztöndíjas képzés különböző feltételeit. Ugyanezen okból is – a lehetséges mértékben – emelni kell a természetbeni juttatásba (menzai étkezés, kollégiumi elhelyezés) bevont diákok számát!

5. A Művelődésügyi Minisztérium eddig a más célokra kapott anyagi eszközeiből segítette a szomszédos országokban élő magyarság jobb kulturális ellátását. 1973-ban ilyen módon is növelni kívánjuk a magyarság ellátására fordítható anyagi eszközöket. Figyelemmel azonban arra, hogy anyagi forrásaink szűkösek, az erre a célra fordítható saját eszközök mellett a minisztériumnak meg kell határoznia, hogy milyen nagyságrendű anyagi alapra lenne szükség az ellátás további javításához. Megfelelő időben kérni kell e célfeladatra a pénzügyi fedezetet.

6. Egységesebb szemlélet és gyakorlat érdekében a Művelődésügyi Minisztériumnak – más érdekelt szervekkel együtt – meg kell oldani a magyarság kulturális ellátásának segítésére irányuló tevékenységük koordinációját.

***

Kérjük, hogy az Agitációs és Propaganda Bizottság fogadja el a tájékoztató jelentést.

Budapest, 1973. január 13.

Orbán László

1. sz. melléklet: Magyar nemzetiségű önköltséges egyetemi hallgatók a szomszédos országokból

Tanév	Bölcsész és TTK	Jog	Orvosi	Műszaki	Agrár	Művészeti	Összesen
(ped. képzés)							
1971/72							
Jugoszlávia	6	-	11	4	3	1	22
Csehszlovákia	20	2	15	7	4	1	49
SzU	2	4	2	-	-	-	8
Románia	9	7	3	-	-	-	19
Összesen	37	13	31	11	7	2	98
1972/73							
Jugoszlávia	18	1	21	8	6	4	58
Csehszlovákia	19	11	3	-	-	-	33
SzU	5	5	-	-	-	-	10
Románia	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	42	17	24	8	6	4	101

2. sz. melléklet: A szomszédos szocialista országok magyar irodalmával foglalkozó írások és a kinti szerzők publikációi folyóiratainkban (1970. I. 1. - 1972. IV 30-ig)

A folyóirat neve	Románia		Szlovákia		Jugoszlávia		SzU		Összesen	
	Kri- tika	Köz- lem.	Kri- tika	Köz- lem.	Kri- tika	Köz- lem.	Kri- tika	Köz- lem.	Kri- tika	Köz- lem.
Élet és Irodalom	32	2	7	1	5	-	2	-	46	3
Kortárs	16	7	11	-	5	1	-	-	32	8
Új Írás	4	3	4	-	-	1	-	-	8	4
Alföld	24	3	11	3	8	1	-	1	43	8
Tiszatáj	27	30	8	5	10	7	5	9	50	51
Jelenkor	7	-	4	1	19	-	-	-	30	1
Napjaink	21	21	6	2	5	-	2	5	34	28
Életünk	1	1	-	1	1	-	-	-	2	2
Forrás	25	9	4	3	11	2	2	2	42	16
Összesen	157	76	55	16	64	12	11	17	287	121

3. sz. melléklet: Kimutatás a Nemzetközi Koncertigazgatóság által az 1969-1972-es impresszált együttesekről és szólistákról. (Az 1972-es adatok az év első négy hónapjára vonatkoznak.)

Románia

1969

Szabó Csilla, zongoraművésznő	XII. 28., 29., Tîrgu Mureş
Kovács Dénes, hegedűművész	XII. 13., 15., Cluj, Oradea
Major Tamás, színész	X. 22. - XII. 7. Cluj
Sinkovits Imre, színész	XI. 10-15. Cluj

1970

Gabos Gábor, zongoraművész	XII. 6-7. Tîrgu Mureş
Szabó Csilla, zongoraművésznő	II. 3. Cluj
Perényi Eszter, hegedűművésznő	XII. 14. Oradea
Mező László, gordonkaművész	III. 16-23. Arad, Tîrgu Mureş
Mező László, gordonkaművész	IV. 26-27. Tîrgu Mureş
Lehoczky Éva, operaénekesnő	IV. 21-22., 27. Satu Mare, Oradea
Baksay Árpád, operetténekes	V. 27. - VI. 5. Cluj, Csíkszereda, Odorhei
Kovács Ibolya, színésznő	V. 27. - VI. 5. Cluj, Csíkszereda, Odorhei

1971

Szabó Csilla, zongoraművésznő	I. 4-17. Nagyvárad, Tîrgu Mureş, Timişoara
Szabó Csilla, zongoraművésznő	X. 3-30. Timişoara, Satu Mare
Erdész Zsuzsa, operaénekesnő	VI. 26., 29. Cluj
Mészöly Katalin, operaénekesnő	XII. 21. Braşov
Radnai György, operaénekes	VI. 26., 29. Cluj
Radnai György, operaénekes	XII. 6., 10.
Bessenyei Ferenc, színész	V. 19-21. Cluj
Breitner Tamás, karmester	XII. 17-21. Braşov
Kemény Endre, karmester	III. 29. Arad
Ferencsik János, karmester	X. 6-7. Cluj
Ágoston Edit, operaénekesnő	XII. 17. Braşov
Perényi Miklós, gordonkaművész	III. 7-10. Tîrgu Mureş, Satu Mare
Komlóssy Erzsébet, operaénekesnő	IV. 13., 15. Cluj

1972

Jancsovics Antal, karmester	V. 7-8. Tîrgu Mureş, Odorhei
Gyarmati Vera, hegedűművésznő	II. 27-28. Arad
Petró János, karmester	II. 27-28. Arad
Erdélyi Csaba, brácsaművész	II. 27-28. Tîrgu Mureş, Odorhei
Moldován Stefánia, operaénekesnő	I. 27., 30. Cluj

Csehszlovákia

1969

Erdész Zsuzsa, operaénekesnő	X. 8. Kosice
------------------------------	--------------

Állami Bábszínház	XII. 1. Bratislava
Mensáros László, színész	XII. 4. Kosice
1970	
Lantos István, zongoraművész	IX. 26. Bratislava
Liszt Ferenc Kamarazenekar	IV. 2-6. Bratislava
Pécsi Balett	VI. 3-15. Kosice, Bratislava
Sándor Frigyes, karmester	IV. 2-6. Bratislava
Sulyok Tamás, karmester	XII. 2-3. Kosice
Antal Imre, zongoraművész	V. 24. Bratislava
Frank Márta, csellóművész	IV. 2-6. Bratislava
Rolla János, hegedűművész	IV. 2-6. Bratislava
Antalfy Albert, operaénekes	III. 27. Bratislava
Antalfy Albert, operaénekes	V. 29. Kosice
László Margit, operaénekesnő	III. 27. Bratislava
Réti József, operaénekes	III. 26., 29. Bratislava
Varasdy Emmi, zongorakísérő	III. 21. Nové Zámky
Réti József, operaénekes	III. 21., 27. Nové Zámky
Réti József, operaénekes	V. 29. Kosice
Budapesti Kamarakórus	III. 1. Nové Zámky
Puskás Sándor, énekes	XII. 9-10. Kosice
Sándor Judit, operaénekesnő	V. 24. Bratislava
Szalma Ferenc, operaénekes	III. 26-27. Bratislava
Gobbi Hilda, színésznő	II. 20-21. Bratislava
Fővárosi Operettszínház	V. 4. Komarno
Szigeti Károly, koreográfus	VI. Kosice
Zentai Anna, operetténekesnő	XII. 9-10. Kosice
1971	
Lantos István, zongoraművész	XI. 24. Kosice
Tusa Erzsébet, zongoraművésznő	V. 6-7, 30. Bratislava, Kosice
Szenhelyi Miklós hegedűművész	IX. 27., 29. Bratislava
Bartók Quartett	V. 22-23. Bratislava
Kodály Quartett	XI. 26. Bratislava
Pécsi Balett	III. 20. Kosice
Mura Péter, karmester	V. 19. Kosice
Antal Imre, zongoraművész	V. 6-7, 30. Bratislava, Kosice
Szenhelyi Judit, zongorakísérő	IX. 29. Bratislava
Albert Miklós, operaénekes	II. 20. Banska Bystrica
Antalfy Albert, operaénekes	II. 4-5. Bratislava
Antalfy Albert, operaénekes	V. 30. Kosice
Barlay Zsuzsa, operaénekesnő	II. 4-5. Bratislava
Komlóssy Erzsébet, operaénekesnő	III. 9. Kosice
Korondy György, operaénekes	V. 10. Bratislava

Laki Krisztina, operaénekesnő	II. 4-5. Bratislava
Laki Krisztina, operaénekesnő	V. 30. Kosice
Réti József, operaénekes	II. 4-5. Bratislava
Tóth Sándor, operaénekes	VI. 21. Bratislava
Budapesti Kamarakórus	X. 1-4. Galánta, Komarno, Dunaszerdahely
Szilágyi Albert, rendező	IV. 1-30. Komarno
Szombathy Gyula, színész	VII. Kosice
Zsámbéky Gábor, rendező	V. 10-30. Kosice
Tóth Sándor, koreográfus	I. 19. - II 2. Kosice
1972	
Kocsis Zoltán, zongoraművész	IV. 13-17. Bratislava
Kovács Dénes, hegedűművész	III. 22. Kosice
Bársony László, brácsaművész	II. 10-12. Bratislava
Bartók Quartett	V. 22. Kosice
Állami Hangversenyzenekar	II. 10., 12. Bratislava
Bende Zsolt, operaénekes	III. 30-31. Bratislava
Csajbók Terézia, énekesnő	VI. 2. Kosice
Bartók B. Kamarazenekar	IV. 22-23., 25. Komarno, Nové Zámky, Bratislava

Szovjetunió

1969

Budapest Együttes	VI. 5-15. Uzsgorod
-------------------	--------------------

1970

Szendrey-Karper László, gitárművész	XII. 16-22. Uzsgorod
-------------------------------------	----------------------

1971

-

1972

Szenhelyi Judit, zongorakísérő	III. 17-27. Uzsgorog
Szenhelyi Miklós, hegedűművész	III. 17-27. Uzsgorog

Jugoszlávia

1969

Sándor János, karmester	IX. 30. - X. 6. Osijek
Nagy Ferenc, karmester	X. 29. Osijek
Bánky József, zongoraművész	X. 29. Osijek
Antal Imre, zongoraművész	XI. 24. Bácska-Topolya
Szenhelyi Judot, zongorakísérő	XII. 15. Novi Sad
Szabó Miklós, operaénekes	X. 29. Osijek
Győri Filharmonia Kamarazenekara	X. 6. Osijek
Pécsi Filharmonikusok	X. 29. Osijek
Kovács Gyula, rendező	XII. 15-31. Novi Sad

Mester István, színész	XII. 1-2. Osijek
Mezei Mária, színésznő	XII. 15. Novi Sad
1970	
Hacki Tamás és Együttese	VI. 15. Osijek
Hacki Tamás és Együttese	XII. 18., 23. Novi Sad
Mecseki Fűvösötös	III. 21. Osijek
Mecseki Fűvösötös	IX. 20-30. Osijek
Mikroszkóp Színpad	III. 2-4. Subotica, Novi Sad
Vidám Színpad	IX. 6-8. Novi Sad
Cseh Mária, színésznő	IV. 24. Osijek
Gábor Miklós, színész	I. 24. Novi Sad
Honthy Hanna, operetténekesnő	X. 19. Subotica
Honthy Hanna, operetténekesnő	XI. 16., 19. Subotica
Kerényi Imre, rendező	XII. 25-31. Subotica
Budapesti MÁV	V. 26-28. Zrenjamin, Novi Sad
Aldobolyi Nagy György, karmester	XI. 16. - XII 16. Subotica
Lukács Miklós, karmester	V. 26-28. Zrenjamin, Novi Sad
Ligeti Mara, koreográfus	III. 13-20. Subotica
Ligeti Mara, koreográfus	IV. 10. - V. 10. Subotica
Lehoczky Zsuzsa, operetténekesnő	X. 19. Subotica
1971	
Fischer Annie, zongoraművésznő	XII. 8-10. Novi Sad
Gyarmati Vera, hegedűművésznő	X. 16. Subotica
Perényi Miklós, gordonkaművész	IV. 20-21. Subotica, Novi Sad
Budapesti Madrigálkórus	VIII. 1. Novi Sad
Wehner Tibor, zongoraművész	IV. 20, 21. Subotica, Novi Sad
Faragó Laura, énekesnő	
Jancsó Adrienne, előadóművész	
Seregi László, rendező	X. 1 - XI 15. Novi Sad
1972	
Kiss Gyula, zongoraművész	II. 2-7. Novi Sad, Subotica
Kun Zsuzsa, balett-táncos	II. 22. Novi Sad
Mikolai László, rendező	III. 26. - IV 29. Subotica

4. sz. melléklet: Kimutatás a szomszédos szocialista országok által 1969–72 között átvett játékfilmekről. (Az 1972-es adatok az év első négy hónapjára vonatkoznak.)

Jugoszlávia			
1969	1970	1971	1972
Egri csillagok	Beszélő köntös	A gyilkos a	
I. Egri csillagok II.	Arc	házban van	
Sziget a	Magasiskola	Én vagyok	
szárazföldön	Történelmi	Jeromos	
A veréb és madár	magánügyek	Csárdáskirálynő	
Fényes szelek	Az idő ablakai	Fablió a varázsló	
Pál utcai fiúk	Szerelmesfilm		
Az oroszlán	Kitörés		
ugrani készül	Szerelem		
Örökös			
Az alvilág			
professzora			
Isten hozta			
őrnagy úr			
Csehszlovákia			
1969	1970	1971	1972
Fényes szelek	Utazás a	A gyilkos a	Volt egyszer egy
Egri csillagok I-II.	koponyám körül	házban van	család
Feldobott kő	Történelmi	Sárika drágám	Hekus lettem
Pokolrév	magánügyek	Én vagyok	Hahó tenger
A veréb is madár	Szemtől szembe	Jeromos	Nyulak a
Pál utcai fiúk	N.N. A halál	Hahó Öcsi	ruhatárban
Beszélő köntös	anyala	Reménykedők	Fuss, hogy
Az oroszlán	Tiltott terület	Madárkák	utolérjenek
ugrani készül	Szerelmesfilm	Csárdáskirálynő	
Az alvilág	Szerelmi álmok	Szindbád	
professzora	I.Szerelmi álmok	Hangyaboly	
Az idő ablakai	II. Bűbajosok		
Isten hozta			
őrnagy úr			
Régi nyár			
Szeressétek Ódor			
Emiliát			

Románia			
1969	1970	1971	1972
Csend és kiáltás	Az alvilág professzora	Sirokkó	A gyilkos a házban van
Egri csillagok I-II.	Így jöttem		Gyula vitéz télenyáron
Pokolrév	Magasiskola		Én vagyok
A veréb is madár	Utazás a koponyám körül		Jeromos
Imposztorok	Alfa Rómeó és		Hahó Öcsi
Az oroszlán ugrani készül	Júlia (másodszori megtekintés után)		Jelenidő
Pál utcai fiúk	Sikátor (másodszori megtekintés után)		Csárdáskirálynő
Isten hozta őrnagy úr	Fügefalevél (másodszori megtekintés után)		Krebsz, az isten (korábban elutasítva)
A nagy kék jelzés			<i>Archív célra:</i>
A varázsló			Szindbád
Az idő ablakai	Régi nyár		
<i>Archív célra:</i>	(másodszori megtekintés után)		
Keresztelő	Szerelmesfilm		
Falak	Szerelem		
Gyerekbetegségek	Csak egy telefon		
Fényes szelek	Szerelmi álmok I-II.		
	Mérsékelt égöv		
	<i>Archív célra:</i>		
	Feldobott kő		
	Örökös		

Szovjetunió			
1969	1970	1971	1972
Egri csillagok I-II.	Arc	A gyilkos a	Holt vidék
Holtak visszajárnak	A 0416. szökevény	házban van	Hekus lettem
Pokolrév	I-II.	Gyula vitéz télen-	Nyulak a
Koppányi aga	Ítélet	nyáron	ruhatárban
testamentuma	A veréb is madár	Sárika drágám	Fuss, hogy
Pál utcai fiúk	Érik a fény	Hahó Öcsi	utolérjenek
Imposztorok	Szép magyar	Jelenidő	
Beszélő köntös	komédia	Csárdáskirálynő	
Az oroszlán	Csak egy telefon	Hangyaboly	
ugrani készül	Szerelem	Fablió a varázsló	
Az alvilág pro- fesszora			
Isten hozta			
őrnagy úr			
Régi nyár			
A varázsló			

5.a. sz. melléklet: Exportforgalom alakulása 1000 Rubelben/1000 jugoszláv cl. dollárban

<i>Cikk/ország</i>	1968 érték	1969 érték	1970 érték	1971 érték	Bázisindex 1968 = 100 %
Magyarnyelvű könyvek					
Csehszlovákia	501,6	535,9	472,8	615,0	122,6
Románia	368,0	386,0	277,8	330,5	89,8
Szovjetunió	261,4	251,9	290,7	502,7	192,3
Összesen	1131,0	1173,8	1041,3	1448,2	404,7
Jugoszlávia	72,1	93,1	98,0	100,6	139,5
Zenemű					
Csehszlovákia	15,0	10,0	24,2	18,6	124,0
Románia	0,6	5,1	0,4	0,4	66,7
Szovjetunió	24,6	4,4	34,3	66,3	269,5
Összesen	40,2	19,5	58,9	85,3	460,2
Jugoszlávia	0,5	0,3	0,5	-	-
Folyóirat					
Csehszlovákia	343,4	342,3	403,8	359,7	104,8
Románia	56,2	47,6	52,7	72,9	129,7
Szovjetunió	315,2	280,0	307,1	250,5	79,5
Összesen	714,8	669,9	763,6	683,1	314,0

Jugoszlávia	23,4	31,2	33,7	40,1	171,4
Hanglemez					
Csehszlovákia	224,3	214,5	152,6	159,9	71,3
Románia	2,3	25,9	37,6	35,4	-
Szovjetunió	49,7	22,1	29,5	47,1	94,8
Összesen	276,3	262,5	219,7	242,4	166,1
Jugoszlávia	7,6	15,1	11,2	12,8	168,4
Évi összes Rbl-forgalom	2162,3	2125,7	2083,5	2459,0	113,7
Összes jugoszláv forgalom	103,6	139,7	143,4	153,5	147,6

5.b. sz. melléklet: Példány, illetve darabszám alakulása (1000 db-ban)

<i>Cikk/ország</i>	1968	1969	1970	1971	Bázisindex 1968 = 100 %
Magyarnyelvű könyvek					
Csehszlovákia	492,5	474,0	416,5	512,0	104,0
Jugoszlávia	137,1	140,6	157,3	159,3	116,2
Románia	398,0	343,2	335,9	359,2	90,3
Szovjetunió	397,3	325,8	345,4	583,4	146,8
Zenemű					
Csehszlovákia	23,4	26,4	29,2	25,6	109,4
Jugoszlávia	0,6	0,3	0,6	-	-
Románia	0,4	2,7	0,4	0,3	75,0
Szovjetunió	33,4	7,6	66,5	73,7	220,7
Hanglemez					
Csehszlovákia	356,5	345,0	210,3	198,8	55,8
Jugoszlávia	15,3	30,9	26,9	23,9	156,2
Románia	1,4	44,2	29,9	47,1	-
Szovjetunió	50,9	21,8	28,6	38,6	75,8

6.a. sz. melléklet: Kimutatás Kárpát-Ukrajnába szállított fontosabb újságok és folyóiratok példányszám-alakulásáról

Lapcím	1968	1969	1970	1971	1972
Népszabadság	5376	5009	5736	5760	5971
Népszava	6690	6531	6602	6833	8128
Magyar Hírlap	-	-	315	269	364
Magyar Nemzet	1176	1991	991	854	984
Élet és Irodalom	121	119	144	107	141
Kortárs	85	87	98	82	64
Nagyvilág	51	56	64	67	111

Új Írás	-	-	45	59	49
Alföld	-	-	-	-	-
Tiszatáj	-	-	-	-	-
Jelenkor	-	-	-	-	-
Napjaink	-	-	-	-	-
Forrás	-	-	-	-	-
Életünk	-	-	-	-	-
Film, Színház, Muzsika	515	1011	853	570	640
Művészet	51	48	51	43	43
Élet és Tudomány	2438	2794	3574	4598	2968
Ludas Matyi	2992	3266	2917	2532	2358
Képes Újság	1608	1916	6726	5084	4271
Nők Lapja	11 893	13 164	11 860	4482	4640
Ország-Világ	13 897	13 524	11 603	5046	5070
Tükör	948	1559	3256	2282	1905

Az adatok megjelenésenként értendők.

6.b. sz. melléklet: Kimutatás a Szlovákiába szállított fontosabb újságok és folyóiratok példányszám-alakulásáról

Lapcím	1968	1969	1970	1971	1972
Népszabadság	720	453	842	768	405
Népszava	115	102	104	105	59
Esti Hírlap	230	154	152	181	129
Magyar Hírlap	15	20	24	24	27
Magyar Nemzet	80	89	107	101	70
Élet és Irodalom	150	134	192	191	197
Kortárs	74	75	146	137	125
Nagyvilág	102	99	167	145	129
Új Írás	-	-	59	76	86
Alföld	-	-	1	1	1
Tiszatáj	-	-	4	4	4
Jelenkor	-	-	2	3	4
Napjaink	-	-	1	1	1
Forrás	-	-	-	1	2
Életünk	-	-	-	-	-
Film, Színház, Muzsika	3630	2745	4599	3680	1540
Művészet	38	30	50	45	43
Rádió és TV Újság	1640	1940	5990	6231	6247
Élet és Tudomány	4285	3470	3852	3753	2229
Ludas Matyi	18 535	17 860	21 909	21 065	17 907

Képes Újság	720	805	1241	1251	1270
Nők Lapja	7700	7500	9597	9146	8798
Ország-Világ	5440	5245	6510	6124	4124
Tükör	475	615	1120	1607	1599

Az adatok megjelenésenként értendők.

6.c. sz. melléklet: Kimutatás a Jugoszláviába szállított fontosabb újságok és folyóiratok példányszám-alakulásáról

Lapcím	1968	1969	1970	1971	1972
Népszabadság	1	2	1	7	7
Népszava	1	1	2	3	3
Esti Hírlap	1	1	2	2	2
Magyar Hírlap	-	-	2	2	3
Magyar Nemzet	1	1	3	5	5
Élet és Irodalom	59	68	53	64	67
Kortárs	58	66	48	78	70
Nagyvilág	70	64	46	70	70
Új Írás	-	-	29	16	48
Alföld	-	-	1	1	3
Tiszatáj	-	-	1	3	2
Jelenkor	-	-	2	7	6
Napjaink	-	-	-	-	-
Forrás	-	-	-	-	-
Életünk	-	-	-	-	-
Film, Színház, Muzsika	367	300	284	318	281
Művészet	19	20	11	20	22
Rádió és TV Újság	344	405	785	1485	1300
Élet és Tudomány	235	244	281	375	479
Ludas Matyi	1255	1184	1280	1521	1500
Képes Újság	357	398	633	641	658
Nők Lapja	985	1238	1430	1862	1832
Ország-Világ	112	132	148	142	148
Tükör	128	138	174	237	220

Az adatok megjelenésenként értendők.

6.d. sz. melléklet: Kimutatás a Jugoszláviába szállított fontosabb újságok és folyóiratok előfizetés-árúsítás megoszlásáról.

Lapcím	1971		Összesen	1972		Összesen
	Előfizetés	Árusítás		Előfizetés	Árusítás	
Népszabadság	7	-	7	7	-	7
Népszava	3	-	3	3	-	3
Esti Hírlap	2	-	2	2	-	2
Magyar Hírlap	2	-	2	3	-	3
Magyar Nemzet	5	-	5	5	-	5
Élet és Irodalom	43	21	64	52	15	67
Élet és Tudomány	65	310	375	123	336	479
Film, Színház, Muzsika	14	304	318	18	263	281
Képes Újság	3	638	641	5	653	658
Kortárs	56	22	78	57	13	70
Ludas Matyi	85	1436	1521	87	1413	1500
Művészet	20	-	20	22	-	22
Nagyvilág	70	-	70	70	-	70
Nők Lapja	44	1818	1862	70	1762	1832
Ország-Világ	6	136	142	6	142	148
Rádió és TV Újság	45	1440	1485	65	1235	1300
Tükör	5	232	237	16	204	220

Az adatok megjelenésenként értendők.

6.e. sz. melléklet: Kimutatás a Romániába szállított fontosabb újságok és folyóiratok példányszám-alakulásáról.

Lapcím	1968	1969	1970	1971	1972
Népszabadság	810	810	1160	1943	2701
Népszava	85	75	74	144	319
Magyar Hírlap	-	-	83	156	305
Magyar Nemzet	133	130	149	266	426
Élet és Irodalom	125	115	115	158	148
Kortárs	53	50	50	61	76
Nagyvilág	109	95	95	132	142
Új Írás	-	-	41	62	70
Alföld	-	-	-	-	-
Tiszatáj	-	-	-	-	1
Jelenkor	-	-	-	-	-
Napjaink	-	-	-	-	-
Forrás	-	-	-	-	-
Életünk	-	-	-	-	-

Film, Színház, Muzsika	310	200	290	306	221
Művészet	40	49	45	50	66
Rádió és TV Újság	-	-	-	201	2000
Élet és Tudomány	4500	3650	3600	3643	3660
Ludas Matyi	930	750	720	1054	850
Képes Újság	93	52	45	70	70
Nők Lapja	195	120	140	274	220
Ország-Világ	-	-	-	51	600
Tükör	-	-	51	61	74

Az adatok megjelenésenként értendők.

7. sz. melléklet: Kimutatás a szomszédos szocialista országokból importált fontosabb magyar nyelvű folyóiratok példányszám-alakulásáról.

Ország/Lapcím	Megjelenések	Példányszám	
		1969	1972
<i>Csehszlovákia</i>			
Barátnő	kéthavonta	-	36 000
Hét	hetente	340	210
Irodalmi Szemle	havonta	130	293
Kis Építő	havonta	3200	3200
Nő	hetente	3520	3000
Új Ifjúság	naponta	118	220
Új Szó	naponta	463	300
Természet és Társadalom	havonta	2080	3500
<i>Románia</i>			
Brassói Lapok	naponta	-	100
Napsugár (gyermek)	havonta	1041	1300
Dolgozó Nő	hetente	908	940
Előre	naponta	152	200
A Hét	hetente	-	100
Igaz Szó (irodalmi)	havonta	140	230
Korunk	havonta	217	500
Művelődés	havonta	5	100
Új Élet (társadalmi)	kéthetente	15	20
Utunk	hetente	184	460
<i>Jugoszlávia</i>			
Jó Pajtás (gyermek)	hetente	300	740
Képes Ifjúság	hetente	1000	5200
Magyar Képes Újság	kéthetente	350	600

Létünk (társadalomtudományi, új kiadvány)	kéthavonta	-	11
Híd	havonta	140	183
Magyar Szó	naponta	203	230
Hét Nap	hetente	13	20

Az adatok megjelenésként értendők.

Jegyzetek

¹ A kihagyott szövegrészben más napirendi pontokat tárgyaltak.

² Ilku Pál: Művelődésügyi Miniszter, Péter János: Külügyminiszter